MARKET FINESSE
INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL STUDIES

číslo 1 (január 2011) ročník 6

„Kapitalizmu je vlastná jedna vada: nerovnomerné rozdelenie bohatstva. Socializmu je vlastná naproti tomu jedna cnosť: rovnomerné rozdelenie biedy.“

Winston Churchill

Obsah

Dvojitý zásah
str. 1

Zmeny k lepšiemu?
str. 3

Novela Zákonníka práce po česky
str. 3

Príbeh nemeckého úspechu na trhu práce
str. 4

Pastvina
str. 4

Kto všetko môže tvoriť nové eurá?
str. 4

Osloboďme peniaze
str. 5

Tabu konečne prelomené
str. 8

Veľká dlhová kríza 2011
str. 9

Pro/Anti Market
str. 11

2% pre INESS

Editorial

Richard Ďurana

Na úvod mám pre čitateľov z (nielen) študentskej obce dve dobré správy: počas tretieho marcového víkendu budeme organizovať druhý ročník štvordňového intenzívneho podujatia *Seminár rakúskej ekonómie*, na ktoré prijali pozvanie dvaja skvelí zahraniční prednášajúci, a na konci júna budeme organizovať v poradí už piaty letný *Liberty Camp*, týždňové podujatie pre slovenských i zahraničných študentov za účasti pol tucta zahraničných lektorov. Bližšie informácie už čoskoro zverejníme na našej internetovej aj facebookovskej stránke, sledujte ich pozorne, záujem o miesta zvyčajne vysoko prekračuje kapacitu.

Do nového roka väčšina z nás vstupuje s najrozmanitejšími predsavzatiami. Aj vláda si cnostne predsavzala šetriť a nezvyšovať výdavky takým tempom ako tá predchádzajúca. Aj keď máme voči rozsahu šetrenia výhrady (malo by sa šetriť viac), teší nás, že sa postupne otvárajú otázky, ktoré boli na Slovensku štyri roky tabuizované. Či už ide o privatizáciu, štedrý sociálny systém či prvý (konečne!) pilier dôchodkového zabezpečenia. Práve posledne menovanému sa venujeme v článku *Tabu konečne prelomené*. Zakonzervovaný Zákonník práce, ktorý je počas posledných rokov tiež jedným z dôvodov poklesu Slovenska v rôznych rebríčkoch konkurencieschopnosti, rovnako čaká na svoje úpravy. Prvá lastovička je na svete. O tom, či letí správnym smerom, píšeme v článku *Zmeny k lepšiemu?*

Trhu práce sa venujeme aj v ďalších článkoch, ktorých píšeme o pozitívnych príkladoch zo zahraničia. Kríza je obdobie, kedy investori rozhadzujú kocky, a bola by škoda, keby sa na Slovensko nedokotúľali.

V poslednom období sa začína čoraz hlasnejšie hovoriť o budúcnosti eura. A to nielen kvôli eurovalu a bail outom bankových inštitúcií, ale aj absentujúcej väzbe, ktorá by spojila stratu z upadajúcej meny s konkrétnou nezodpovednou krajinou. Práve o tom píšeme v článku *Pastvina*. V Eurozóne sa začali diať zaujímavé veci. Jednou z nich je, že Íri začali tlačiť vlastné eurá. V článku *Kto všetko môže tvoriť nové eurá?* píšeme o tom, čo všetko to môže znamenať. Teória, podľa ktorej lacné peniaze spôsobujú hospodárske cykly, bola ešte pred pár rokmi považovaná za kacírsku a za najlepší liek proti kríze sa považovali keynesiánske vládne stimuly na podporu spotreby. O fungovaní peňazí v ekonomike a o súčasnom privilegovanom postavení štátom garantovaných centrálnych bánk, ako aj o poruchách systému frakčných rezerv, píšeme v článku *Osloboďme peniaze*.

INESS už dlhšie upozorňuje na to, že problémom, ktorému budú čeliť takmer všetky krajiny vyspelého sveta, je dlhová kríza. Viac sa dozviete v článku Johana Norberga *Veľká dlhová kríza 2011*.

Skôr, ako prejdem k poslednému dôležitému bodu tohto editorialu, chcem ešte vyjadriť radosť z januárového rozhodnutia Ústavného súdu SR, ktorý dal vo svojich dvoch rozhodnutiach ohľadom vyvlastňovania a zákazu zisku zdravotných poisťovní za pravdu aj INESSu. Viac sa dočítate v článku *Dvojitý zásah*.

Ako ste si iste všimli, **blíži sa venovanie 2% zo zaplatenej dane. Ak ste zamestnanec a chcete venovať 2% z vašej dane INESS, posledný termín pre požiadanie zamestnávateľov o vykonanie ročného zúčtovania zaplatených preddavkov na daň z príjmov fyzických osôb je 15.2.** Všetky potrebné tlačivá nájdete na našej internetovej stránke. Ak ešte neviete, komu svoje 2% venujete, tiež navštívte našu stránku. 2% z dane z príjmu sú dôležitým spôsobom financovania existencie a aktivít INESS. Za vašu podporu vám dopredu ďakujeme! Budeme radi, ak informáciu o možnosti asignácie 2% pre INESS budete informovať aj vašich blízkych prípadne známych.

Príjemné čítanie!

Richard Ďurana

Dvojitý zásah

Richard Ďurana

Nie, nejde o film s klonovaným Jeanom Claudom van Dammom, ale o dve januárové rozhodnutia Ústavného súdu SR, ktoré dali za pravdu aj INESSu.

Prvým je označenie zákona o jednorazových mimoriadnych opatreniach vo výstavbe niektorých pozemných komunikácii z roku 2007 (tzv. vyvlastňovací zákon) za protiústavný. INESS pri predložení tohto zákona spoluinicioval hromadnú pripomienku, v ktorej žiadal zákon stiahnuť.

MARKET FINESSE - mesačník. Vydáva INESS - Institute of Economic and Social Studies, Adresa: Hviezdoslavovo nám. 17, 811 02 Bratislava, tel.: +421-2-5441 0945, www.INESS.sk, e-mail: iness@iness.sk, č.účtu: 2664752087/1100

Vlastnícke právo je jedným zo základných fundamentov fungovania spoločnosti, ako ju poznáme. Bez určenia jednoznačného a neodškriepiteľného vlastníka hmotných statkov je len veľmi obtiažna existencia prosperujúcej spoločnosti nažívajúcej v mieri. Príklady netreba dlho hľadať, stačí sa na jednej strane pozrieť na prosperitu západu a na druhej strane na Severnú Kóreu, Kubu, Zimbabwe... Význam súkromného vlastníctva si uvedomujú aj v Číne, kde v roku 2007 prijali zákon na jeho ochranu.

Je preto veľmi dobrou správou, že podľa Ústavného súdu SR „Zákon podľa súdu porušuje vlastnícke právo ako jedno zo základných občianskych práv. Parlament ním podľa súdu „vylúčil právnu ochranu vlastníkov pozemkov“.“

Druhým zásahom je označenie zákona o zákaze zisku zdravotných poisťovní za protiústavný. Keď minister zdravotníctva bývalej Ficovej vlády Valentovič podával zákon do parlamentu, INESS spolu s ďalšími organizáciami rovnako inicioval Hromadnú pripomienku proti tomuto zákonu.

Tento nezmyselný zákon zo svojej podstaty ukracoval občanov o potenciál zlepšenia v kvárenom a podkapitalizovanom slovenskom zdravotníctve, pretože eliminoval motivácie jedných z kľúčových hráčov v zdravotníctve - zdravotných poisťovní. Zákaz používať zisk na iný účel ako na nákup zdravotnej starostlivosti poukazoval na nepochopenie úlohy zisku v zdravotníctve. Ako sme písali v našej knihe Zdravý zisk, zisk v zdravotníctve nepochádza z utrpenia druhých, ale z odstraňovania tohto utrpenia. Aký iný motivačný faktor by mal inak štát za zvyšovaním kvality služieb, za vznikom nových služieb, za hospodárnejším nakladaním s prostriedkami? Niektoré veci sa jednoducho prikázať nedajú.

Nielenže boli obidva zákony protiústavné a v oboch prípadoch porušovali práva vlastníkov, ale nadôvažok oba zákony prinášajú plytvanie s verejnými financiami. Postihnutých majiteľov pozemkov bude podľa vyjadrení predstaviteľov vlády odškodňovať štát (teda my), za služby právnych kancelárií v spore so zdravotnými poisťovňami štát (teda my) už podľa ministerstva financií zaplatil viac ako 15 miliónov eur.

Porovnanie

Ako pokračuje oživenie po Veľkej recesii?

Porovnanie vývoja zamestnanosti v USA po poslednej, tzv. Veľkej recesii s ostatnými povojnovými recesiami nevyznieva príliš optimisticky. 37 mesiacov odkedy sa začala znižovať zamestnanosť v USA sa nepodarilo získať späť ani pätinu stratených pracovných miest. Napriek tomu, že recesia oficiálne skončila v lete 2009.

Zdroj: http://www.calculatedriskblog.com/

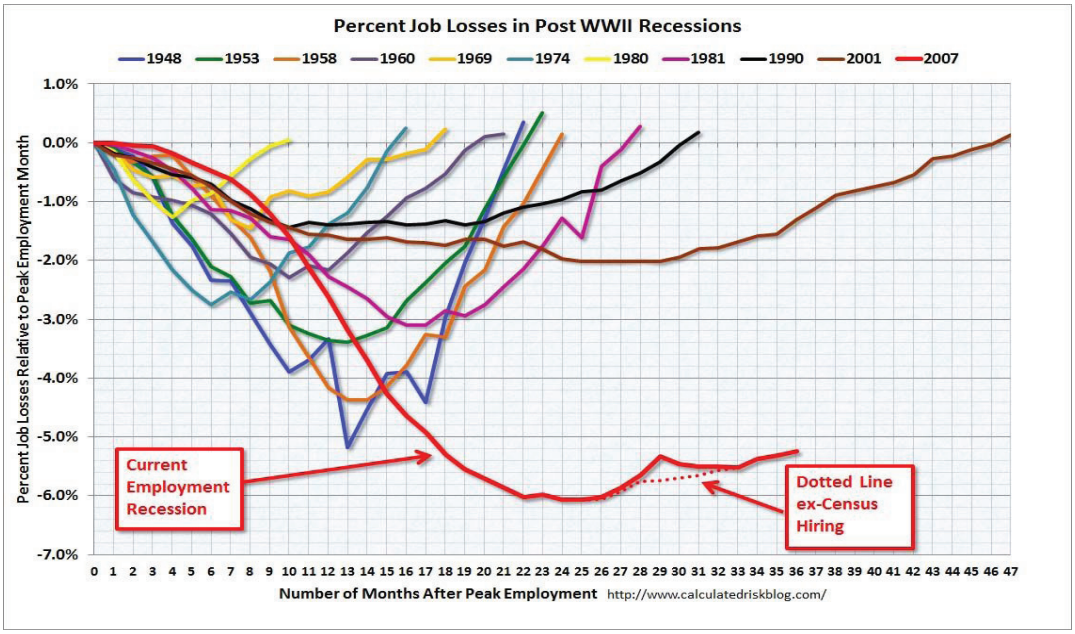

Výdavky štátu

Dotácia výsluhových dôchodkových systémov ozbrojených zložiek

Ročné náklady: cca 100 mil. eur ročne

Komentár: Výsluhové dôchodky sú v porovnaní s existujúcimi dôchodkami nákladné, odvody vojakov, či policajtov nestačia na ich výplatu, preto ich dotujeme z daní zo štátneho rozpočtu. Ministerstvo financií pripravilo porovnanie distribúcie výsluhových dôchodkov (starobných výsluhových a invalidných). Rozdiel v porovnaní s distribúciou dôchodkov Sociálnej poisťovne sa dal očakávať – v prípade vojenského úradu graf hovorí, že 75% bývalých vojakov poberá dôchodok 700 eur a vyšší (60% policajtov poberá dávku vyššiu ako 500 eur). Súčasná výška priemerného starobného dôchodku zo Sociálnej poisťovne sa pohybuje okolo hodnoty 352 eur.

Zdroj: Analýza dlhodobej udržateľnosti dôchodkového systému

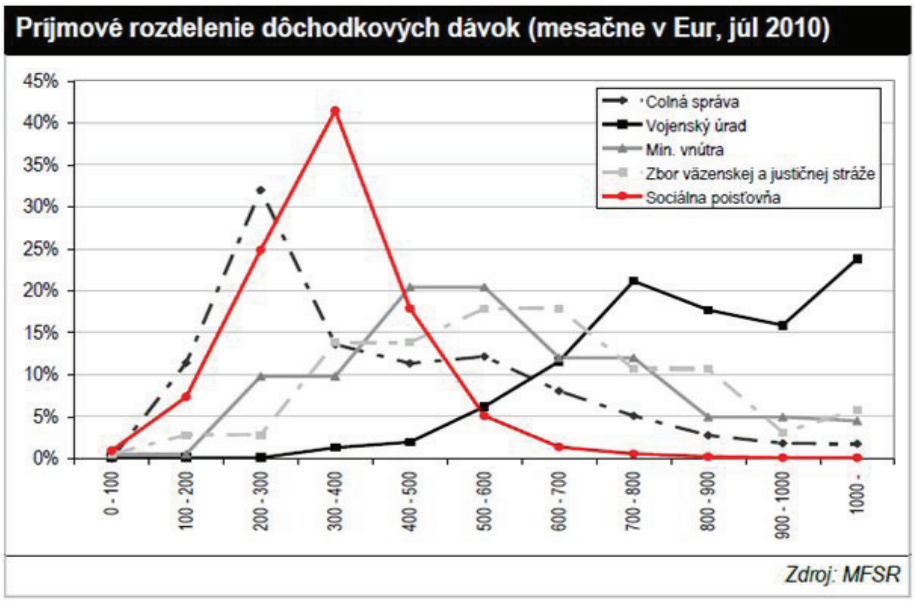

Zmeny k lepšiemu?

Radovan Ďurana

Vládou predstavené tézy, podľa ktorých by sa mala meniť súčasná podoba Zákonníka práce, prekvapili v niektorých bodoch súčasne odborárov aj zamestnávateľov. Nejde pri tom o bezvýznamný detail typu povinnosti zamestnávateľa dbať na osobnú hygienu žien (§160). Ide o dôležitý parameter vzniku pracovného pomeru – skúšobnú dobu. Dnes ešte nie je zrejmé, nakoľko si vláda za návrhmi stojí alebo majú naštartovať tripartitnú diskusiu. Stojí však za zamyslenie, aký dopad by malo ich prijatie.

Keď pominieme problematické Pobaltie, po Španielsku má Slovensko druhú najvyššiu mieru nezamestnanosti. Ak nahliadneme do odporúčaní ktorejkoľvek relevantnej inštitúcie, čo by vláda mohla v prospech znižovania nezamestnanosti urobiť, nájdeme tam zjednodušenie vzniku a zániku pracovných miest. A skrátenie skúšobnej doby vznik nových pracovných miest neuľahčí, práve naopak. Ministerstvo sa bohužiaľ dalo vtiahnuť do vopred prehranej diskusie o tom, koľko je primeraná skúšobná doba. Takýto postoj vyjadruje neschopnosť pozrieť sa na pracovný pomer v celej jeho dĺžke, od podpisu pracovnej zmluvy po vyplatenie posledného centu odstupného. Neochotu zamyslieť sa, čo vstupuje do rovnice predchádzajúcej rozhodnutiu vytvoriť pracovné miesto. Súčasná regulácia hovorí, že vytvorenie pracovného miesta nesie okrem administratívnych a priamych mzdových nákladov aj dodatočné nepriame náklady v podobe 2 až 3 priemerných mesačných platov zamestnanca vplyvom povinnosti výplaty odstupného (u niektorých zamestnávateľov, kde dochádza k silnému efektu demotivácie počas výpovednej doby, sú reálne tieto náklady ešte vyššie). Charakteristikou pracovného pomeru nízkokvalifikovaného zamestnanca je nízka pridaná hodnota jeho práce. Zamestnávateľ vytvorí pracovné miesto vtedy, keď v horizonte objednávok, ktoré má, pokryje pridaná hodnota zamestnanca aj náklady na ukončenie pracovného pomeru, výpovednú dobu aj odstupné. Aby však vstúpil do tohto rizika, chce si zamestnanca otestovať. Skúšobná doba pre zamestnávateľa pritom neznamená len možnosť otestovania schopností zamestnanca a jeho zaučenia. To platí najmä v prípade veľkých zamestnávateľov, ktorí majú obyčajne stabilný výhľad objednávok a zložitý výrobný proces. Pre malých zamestnávateľov má skúšobná doba aj dôležitú ekonomickú funkciu – umožňuje oddialiť nástup právneho stavu, v ktorom zamestnávateľ čelí vysokým nákladom za prepustenie zamestnanca. Je samozrejmé, že nikto by nechcel meniť pracovný pomer 6 krát do roka, vždy pred skončením skúšobnej doby. Toto však nie je problém, ktorému čelí nezamestnaný rok hľadajúci prácu. On chce predovšetkým pracovať a mať príjem. Skrátenie skúšobnej doby z ekonomických dôvodov obmedzí ochotu hlavne malých zamestnávateľov tvoriť pracovné miesta. Dopad tejto zmeny nebude až tak závažný, ak prejde aj druhá zmena, zvýšenie počtu opakovaných pracovných pomerov na dobu určitú, ako aj predĺženie doby opakovania. Zamestnávatelia proste budú prijímať na dobu určitú. Je to možnosť, ktorou legálne predchádzajú hrozbe vysokých nákladov pri ukončení pracovného pomeru. Vzniká tým ale zásadná otázka. Aký je vlastne zmysel tohto skrátenia, ak sa neistota skúšobnej doby vymení za neistotu dobu určitej? Odpoveď sa bude na vláde hľadať pravdepodobne ťažko. Usudzujeme tak na základe aktuálneho návrhu úpravy odstupného naznačujúcej neakceptovanie ekonomickej podstaty tohto inštitútu, ktorý od nás nevyžaduje žiadna medzinárodná organizácia. Namiesto odstránenia tejto pokuty za zrušenie pracovného miesta, to jest pokuty za ekonomické rozhodnutie zamestnávateľa snažiaceho sa využívať zdroje čo najefektívnejšie, vládny návrh úpravy výplaty odstupného akurát počíta s možnosťou „meniť farbu“ odstupného. Možnosť kombinácie 1 mesiac výpovedná doba a trojnásobok mzdy v odstupnom je oproti súčasnému stavu 2+2 síce vítanou, ale len kozmetickou úpravou, výška nákladov na ukončenie pracovného pomeru ostane nezmenená. Vo vládnom materiáli je to napísané správne. Takýto návrh „spružní“ podmienky ukončenia pracovného pomeru. Ale bohužiaľ len toho pomeru, ktorý už existuje. Vznik nových pracovných pomerov navrhované úpravy skúšobnej doby a odstupného nepodporia.

SME 7. 2. 2011

Novela Zákonníka práce po česky

Radovan Ďurana

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR pripravilo na diskusiu podklady pre pripravovanú novelu Zákonníka práce. Nejedná sa priamo o návrh novely, ale o variantné znenie oblastí, ktoré by mali podliehať úpravám. Na základe článku zverejneného 15.12. 2010 v Lidových novinách vyberám zaujímavosti, ktoré stoja za kopírovanie, prípadne upozorňujú na paradoxy pracovnej legislatívy.

- Neobmedzená doba určitá – návrh zmien síce obmedzuje reťazenie pomerov na max. dvojnásobok, ale zároveň nelimituje dĺžku trvania doby určitej (na Slovensku je povolené max. dvakrát predĺžiť pomer počas dvoch rokov, pomer na dobu určitú môže byť max. dvojročný). Zrušenie obmedzenia na dĺžku pomeru na dobu určitú nebude pritom predstavovať významnú zmenu, na koľko s rastúcim časom sa rozdiely medzi dobou určitou a neurčitou stierajú. Avšak v prípade schválenia dôjde k odstráneniu zbytočnej regulácie, ktorá limitovala vybrané pracovné pomery, napr. obsadenie pracovného miesta dočasne uvoľneného kvôli materskej dovolenke predchádzajúcej zamestnankyne. Takáto zmena by iste prospela aj slovenskému ZP

- Zavedenie pojmu kľúčový zamestnanec – návrh zavádza tretí druh zamestnanca, ktorý by mal mať osobitnú úpravu v zákone; na rozdiel od vedúceho zamestnanca „kľúčový“ nemusí mať pod sebou podriadených. Tento návrh je dôsledkom celkovej koncepcie zákonníka práce v našich krajoch, ktorý je písaný podľa hesla „rovnaké práva pre všetkých“. V praxi však inak treba pristupovať k ľuďom so schopnosťou riadiť, a inak k ľuďom so schopnosťou riadiť stroj. Aj český zákonodarca tak ide skôr cestou opravovania legislatívy, ktorá vznikla v minulom storočí, a nie cestou písania modernej legislatívy, ktorá by zohľadňovala nové podmienky na trhu práce a nepredstavovala by prekážky tvorbe pracovných miest

- Spoločným znakom navrhovaných úprav by malo byť zjednodušenia zákonníka, aby bol zrozumiteľný bežným ľuďom. Chvályhodná myšlienka, o ktorú by sa mal snažiť každý zákonodarca, ale obávam sa, že výsledok nebude príliš rukolapný. Žijeme v dobe pozitívneho práva, kde realita „vzniká“ až po jej kodifikácii a nie naopak, kde EÚ udeľuje pokuty aj za nezavedenie legislatívy, ktorá nemá čo upravovať. Aj preto máme zákonník práce, pritom zmluvné vzťahy v dostatočnej šírke upravuje občiansky zákonník. Slobodnej dohode dvoch strán jednoducho „dnešná doba nepraje“

Česká vláda zjavne nechystá revolúciu v pracovnom práve, ale iste je chvályhodné aspoň zámer viesť odbornú diskusiu o vybraných témach, a neponechávať ju len na tripartitu, ktorá je skôr priestorom na obchodovanie, kde sedmy a esá kontroluje vláda. Snáď to prinesie svoje plody.

Príbeh nemeckého úspechu na trhu práce

Stefan Karlsson

Stefan Karlsson na svojom blogu popisuje dôvody zlepšenia situácie na nemeckom trhu práce počas obdobia, kedy väčšina európskych krajín zaznamenala presne opačnú tendenciu.

Nemecký kancelár Gerhard Schröder uskutočnil v rokoch 2003 – 2005 protrhovú reformu s názvom „Agenda 2010“, ktorá obsahovala zníženie daní, zníženie dávok v nezamestnanosti a voľnejšie pracovno-právne predpisy.

Čo sa odvtedy stalo? No, zatiaľ čo vo väčšine ostatných krajín nezamestnanosť vzrástla, nezamestnanosť v Nemecku klesla z 9,7% v roku 2004 na 6,8% v roku 2010 (ročný priemer). Kým miera nezamestnanosti bola predtým podstatne vyššia ako bol priemer EÚ v súčasnosti je nemecká nezamestnanosť výrazne nižšia.

Okrem toho zamestnanosť vzrástla o 1% a to aj napriek skutočnosti, že v Nemecku, podobne ako v Japonsku, klesol celkový po-

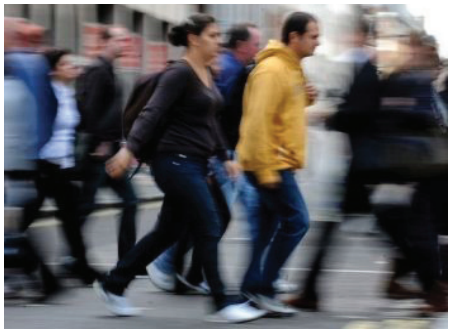

čet obyvateľov a obyvateľov v produktívnom veku ubudlo ešte viac.

Na stránke Nemeckého štatistického úradu nie je možné nájsť čísla za celé obdobie, ale extrapoláciou o za obdobie 2003 – 2006 sa zdá, že počet obyvateľov v produktívnom veku klesá tempom 0,5% ročne, čo predstavuje celkový pokles o 3% medzi rokmi 2004 a 2010, čo zase znamená, že relatívne vzrástol podiel pracovnej sily o 4%.

Prirátajte k tomu pokles nezamestnanosti, a pomer zamestnanosti k k počtu obyvateľov vzrástol medzi rokmi 2004 a 2010 o 7 %. Ako už bolo spomenuté vyššie, počas tohto obdobia vo väčšine krajín došlo k poklesu zamestnanosti na počet obyvateľov.

Hoci sa na tom pravdepodobne podieľali aj iné faktory, nemecká skúsenosť potvrdzuje správnosť „Agendy 2010“ a celkovo politiku podporujúcu stranu ponuky.

Stefan Karlsson (Germany‘s Labor Market Success Story, 3.1. 2011)

Preložila Katarína Korbelová

Pastvina

Juraj Karpiš

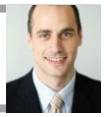

Euro možno prirovnať k spoločnej pastvine. Tak ako pasienok môže uniesť len obmedzený počet kusov dobytka, Eurozóna má obmedzenú kapacitu zadlžovania sa. Nadmerné spásanie vedie k degradácii pôdy, nadmerné dlhy v eurozóne k strate hodnoty spoločnej meny.

Ak by sa podarilo zabrániť prehnanému spásaniu euro-pastviny, zo stabilného eura by mohli profitovať všetky krajiny eurozóny. No absentujúca väzba, ktorá by spojila stratu z degradujúcej meny s konkrétnou nezodpovednou krajinou vedú k neželaným dôsledkom. Obrovské dlhy sa vďaka európskej centrálnej banke, ktorá ich pomáha financovať a mušketierskym paktom typu euroval, stávajú balvanom na krku všetkých členských krajín. Vinníci zatiaľ vyplácajú vysoké dôchodky voličom a odmeny bankovým manažmentom. Nadmernému spásaniu mal cez strop deficitu a dlhu verejných financií zabrániť Paktu stability a rastu. Regulátor nastrelil únosnú kapacitu pastviny a presne zadefinoval, koľko dobytku tá ktorá krajina môže na pasienky vypustiť. Nepodarilo sa. Grécko si od začiatku vymýšľalo štatistiky o

počte kusov verejných kráv, Írsko na pastvinu pustilo bankové lamy, na ktoré regulátor pri limitoch úplne zabudol. Pravidlá a regulátora od začiatku ignorovali aj najväčšie krajiny ako Nemecko. Z pastviny je hlinisko, stavy verejného dobytku sú neudržateľné a bankové lamy sa tvária, že sa ich to netýka. Prvý krát sa objavujú pochybnosti o celom projekte a hovorí sa o možnosti spätného rozparcelovania pasienku. Regulátor v snahe zachrániť projekt a tým aj svoju prácu prichádza s novým riešením: fiškálna únia. Okrem pastviny by mali krajiny dať do spoločnej správy pod dohľad aj dobytok a zvyšné políčka, ktoré doteraz spravovali samostatne. Problém spoločnej pastviny sa má vyriešiť ešte väčšou centralizáciou, vznikom jednotného európskeho roľníckeho družstva. Ako to dopadne? To si vieme po 40 ročných skúsenostiach s hospodárením na spoločnom pomerne dobre predstaviť.

SME, 17.1. 2011

Kto všetko môže tvoriť nové eurá?

Juraj Karpiš

Pred pár dňami si Tyler Durden na Zerohedge všimol veľmi zaujímavý článok na Irish Independent, kde hovorca Írskej centrálnej banky pripúšťa, že Íri problém unikajúcich vkladov z ich komerčných bánk neriešia len pôžičkami z ECB, ale ich centrálna banka samostatne tlačí nové eurá (s upovedomením ECB), ktoré posiela do komerčných bánk.

Pôžička sa potom objaví v súvahe lokálnej centrálnej banky ako „ostatné aktíva“. Íri tak získali eurá bez nutnosti požičať si ich na súkromnom trhu alebo od ECB a to na úkor nás všetkých, ktorí euro používame (o koľko narástlo množstvo eur v obehu, o toľko klesla kúpna sila každého eura).

Objem tvorby rezervnej meny írskou centrálnou bankou údajne dosiahol 51mld. Eur, čo je viac ako 30% írskeho hrubého domáceho produktu. Ak ho dáme do slovenského kontextu, je to ekvivalent toho, keby NBS samostatne vytlačila 20 mld. Eur - viac ako 13 násobok deficitu Sociálnej poisťovne.

Jedná sa teda o pomerne zásadný fakt o fungovaní eurozóny. Národné centrálne banky majú k dispozícii možnosť vytvoriť nové eurá, čo vyvoláva otázky ohľadom schopnosti ECB v budúcnosti ustrážiť tvorbu nových peňazí v prípade výskytu čiernej labute, kritickej situácie vyvolanej napríklad vystupňovaním dlhovej krízy s následným krachom

niektorých veľkých európskych bánk. Možnosť samostatnej emisie rezervných peňazí získali národné centrálne banky čiastočne späť v rámci tzv. Emergency Liquidity Assistance programu, o ktorom sa môžeme dočítať napríklad v mesačnom bulletine ECB z februára 2007 (str. 81):

„Jedným zo špecifických nástrojov dostupných centrálnym bankám v krízovej situácii je núdzové poskytovanie likvidity (emergency liquidity assistance-ELA) jednotlivým úverovým inštitúciám oproti primeranému kolaterálu. Vo všeobecnosti tento nástroj pozostáva z poskytovania podpory likvidity za výnimočných okolností dočasne nelikvidným úverovým inštitúciám, ktoré nemôžu získať likviditu buď prostredníctvom trhu alebo účasti v operáciách menovej politiky. Toto výnimočné a dočasné poskytnutie likvidity by malo rešpektovať zákaz monetárneho financovania obsiahnuté v Zmluve o založení Európskeho spoločenstva a súvisiace nariadenie Rady . Avšak úverová inštitúcia nemôže počítať s automatickým prístupom k likvidite centrálnej banky. Ako funkcia centrálneho bankovníctva - núdzové poskytnutie likvidity - ELA je na zvážení národnej centrálnej banky, ktorá rozhodne o relevantných faktoroch, ktoré môžu odôvodniť prístup k tejto pôžičke poslednej inštancie. Konkrétne môže byť poskytnutie ELA odôvodnené ako prevencia alebo zníženie potenciálnych systémových vplyvov na finančné inštitúcie, vrátane dôsledkov na trhovú infraštruktúru ako aj narušenia platobných a zúčtovacích systémov. Podpora centrálnej banky vo forme likvidity by nemala byť chápaná ako primárny spôsob manažmentu finančných kríz, pretože je obmedzená na dočasné poskytovanie likvidity za veľmi výnimočných okolností. Preto ak aj napriek preventívnym opatreniam dôjde ku kríze finančnej inštitúcie, riešenie v rámci súkromného sektora je vhodnejšie, pokiaľ je to možné. Ak sú takéto riešenia v rámci súkromného sektora považované za nedostatočné alebo nemožné, malo by dôjsť k zváženiu zapojenia príslušných častí finančnej bezpečnostnej siete, ako sú špecifické nástroje finančného dohľadu, využitie schém poistenia vkladov a nakoniec aj postupná eliminácia príslušnej inštitúcie."

Pre držiteľov eur bude zaujímavé sledovať objemy novovzniknutých ELA eur v tejto šedej zóne európskej monetárnej politiky.

Osloboďme peniaze

Juraj Šeffer

Už sú to dva roky od začiatku terajšej krízy, hoci tá súčasná je iba pokračovaním ostatných globálnych kríz, prinajmenšom od konca prvej svetovej vojny. Názory na to, čo spôsobuje krízy, vrátane terajšej, sa rôznia. Od "animal spirits" a náhleho nedostatku agregátneho dopytu, cez krízu "ducha" spoločnosti či posledný dych kapitalizmu až po nesprávnu alokáciu kapitálu vďaka manipulácii úrokových sadzieb. Úlohou tejto eseje nie je rozoberať dopodrobna príčinu kríz, ale niečoho, čo s krízou neoddeliteľne súvisí – monetárny systém.

Otázka peňazí a monetárneho systému je však zaujímavá aj sama o sebe, nielen v súvislosti s krízou, pretože peniaze sú dnes na jednej strane väčšiny transakcií. Na to, aby sme mohli pojednávať o monetárnom systéme, sa však najskôr musíme zaoberať dôvodom existencie takéhoto systému – tým sú peniaze.

Peniaze ako komodita

Podstata vzniku peňazí spočíva vo výmene tovarov a služieb medzi ľuďmi. **Dobrovoľná výmena (ktorú možno nazvať obchodom či trhom) prospieva obom zúčastneným, pretože subjektívna hodnota nadobudnutého tovaru či služby je vyššia ako hodnota tovaru, ktorého sa každý z nich vzdáva.** Niektorí ľudia (Adam Smith, Karl Marx) sa mylne domnievajú, že hodnota predávaných a kupovaných tovarov či služieb je rovnaká, že hodnota troch rýb sa rovná hodnote jedného chleba pretože došlo k ich výmene. Naopak, k obchodu došlo iba preto, lebo každý zo zúčastnených subjektívne ohodnotil tovar, ktorý prijíma vyššie ako tovar, ktorého sa vzdáva. Problém nastáva pri väčšom počte transakcií a vyššej komplexnosti spoločnosti, kde by účastník musel nielen poznať cenu tovaru A vyjadrenú tovarom B (ktorú by veľmi pravdepodobne musel nájsť porovnávaním subjektívnych cien viacerých tovarov kým by sa prepracoval k cene medzi A a B), ale najmä nájsť niekoho, kto potrebuje tovar A aby ho vymenil za tovar B. Rybár s boľavým zubom by musel nájsť zubára, ktorý chce ryby. **Trh sa pomocou subjektívnych skúseností každého účastníka s výmenou prepracoval k určitým komoditám, ktoré boli akceptované v rámci trhu viac ako iné, k peniazom. Peniaze teda vznikli v rámci trhu, ako komodita, ktorá je najviac akceptovaná pri výmene tovarov a služieb.** Ľudstvo používalo ako peniaze rôzne komodity v závislosti od prírodných podmienok, dostupných komodít, komplexnosti trhu atď. Rôzne oblasti používali rôzne peniaze, takmer vždy však neexistoval len jeden typ peňazí (určitá komodita), ale používali sa viaceré naraz. Vznik peňazí teda odstránil potrebu rybára nájsť zubára, ktorý chce ryby. Namiesto toho mohol rybár vymeniť úlovok za peniaze s niekým, kto potreboval ryby a peniaze za služby zubára.

Papierové "peniaze"

Čitateľ sa však teraz môže pozastaviť nad tým ako sme sa dostali od trhových komoditných peňazí k dnešným papierovým či elektronickým "peniazom". Pri tejto príležitosti by som chcel dôrazne upozorniť na rozdiel medzi peniazmi, ktoré vzišli v rámci trhu dobrovoľne, ako výsledok nespočetného množstva transakcií každého z účastníkov trhu, a národnou menou, ktorej používanie je vynútené štátom v určitej geografickej oblasti nezávisle na tom, čo ľudia preferujú ako peniaze. Štátna mena bude adresovaná v ďalšej stati.

Vznik papierových náhrad peňazí (ďalej len papierové peniaze) súvisí so vznikom prvých bánk. Papierové peniaze vznikli ako doklad o uložení komodity (zvyčajne drahých kovov) v trezoroch banky. Tieto doklady boli potom použité ako peniaze a mohli byť držiteľom takéhoto dokladu vymenené za komoditu uloženú v banke. Uľahčilo sa tak obchodovanie kedy nebolo potrebné prenášať komoditu z miesta na miesto pre uskutočnenie transakcie. Komodity boli potom vymieňané medzi bankami prostredníctvom klíringových bánk.

Peniaze vs štátna mena

Zákony o štátnej mene, ktoré existovali už pred viac ako dvetisíc rokmi, určujú ktorá mena musí byť akceptovaná pod hrozbou násilia. No iba málo ekonómov či právnikov venuje svoju pozornosť tragickým dopadom takýchto zákonov.

Arthur Nussbaum zhrnul históriu zákonov o štátnych menách v Money in the Law, National and International (Peniaze v zákonoch, národných a medzinárodných) [1]:

Od Marca Pola sme sa dozvedeli, že v 13. storočí čínske právo trestalo odmietnutie císárskych papierových peňazí smrťou a dvadsiatimi rokmi v reťaziach, alebo v niektorých prípadoch bola smrť pokutou pre odmietnutie prijatia francúzskych assignats. Skoré anglické právo trestalo odmietnutie ako lčse majesté (opovrhnutie císárom). V čase americkej revolúcie bolo neprijatie Continental meny považované za nepriateľský akt a niekedy znamenalo zhabanie dlhu v prospech štátu.

Rozdiel medzi trhovými peniazmi a štátnou menou je teda jasný – násilie, resp. hrozba násilia. Skupiny ľudí, ktoré sami seba nazývajú štát či vláda, sa počas celej histórie snažili presviedčať poddaných o tom, že peniaze pochádzajú od štátu a majú hodnotu iba vďaka štátu.

Ludwig von Mises píše v The Theory of Money and Credit (Teória peňazí a kreditu) [2]:

Kanonistická právna veda, ignorujúca skutočný svet, videla pôvod používania peňazí

v príkazoch štátu. Učila, že hodnota peňazí je valor impositus. Ostatní sa snažili objasniť pôvod peňazí prostredníctvom analógie. Z biologického pohľadu prirovnali peniaze ku krvi; ako krvný obeh oživuje telo, tak aj obeh peňazí oživuje ekonomický organizmus. Alebo porovnávali peniaze s rečou, ktorá má nápodobne funkciu sprostredkovania ľudského obchodu. Alebo použili právnu terminológiu a definovali peniaze ako zmenku/požiadavku každého na každého. Všetky tieto pohľady majú jedno spoločné: nemôžu byť zabudované do systému, ktorý sa skutočne zaoberá procesmi ekonomickej aktivity. Je absolútne nemožné použiť ich ako základ teórie výmeny, obchodu.

....

Ďalšia "akatalaktická" (opak Catallactics – vedy o výmenách, pozn. autora) doktrína sa snaží vysvetliť hodnotu peňazí príkazom štátu. Podľa tejto teórie, hodnota peňazí spočíva v autorite najvyššej civilnej sily, nie v obchodných odhadoch. Zákon prikazuje, jedinec poslúcha. Táto doktrína sa v žiadnom prípade nezlučuje s teóriou obchodu; pretože by očividne platila iba keby štát určil skutočnú úroveň cien všetkých tovarov a služieb pomocou všeobecnej cenovej regulácie. Keďže nemožno tvrdiť že je to tak, štátna teória peňazí musí obmedziť sama seba na to, že štát zriaďuje iba hodnotu peňazí v nominálnych jednotkách, no nie hodnotu týchto nominálnych jednotiek v rámci obchodu. No toto obmedzenie štátnej teórie peňazí znamená zlyhanie pri objasnení otázky peňazí.

Samotná implementácia zákonov o štátnej mene sa líši medzi štátmi. Hlavným zákonom však je, že veriteľ musí prijať platbu v štátnej mene, nezávisle od kontraktu. Ak kontrakt medzi predávajúcim a kupujúcim stanovuje platbu v nejakej komodite (iných peniazoch), štátna mena musí byť akceptovaná predávajúcim ako platba v prípade nedodržania kontraktu. Štát takisto vynucuje platbu daní a iných poplatkov v štátnej mene. Vytvorenie alternatívnej meny v rámci trhu je znemožňované aj daňami a poplatkami, ktoré súvisia s používaním (nákupom a predajom) komodít, ktoré sú takto znevýhodňované v prospech štátnej meny.

Hlavným z dôvodov, prečo zákony o štátnej mene existujú, je manipulácia peňazí štátnou mocou a znemožnenie existencie konkurenčných trhových peňazí, ktoré by neboli regulované štátom. Zavedenie monopolu peňazí je tradične iba prvým krokom k cielenému obohacovaniu sa štátu a jeho sympatizantov na úkor každého držitela takejto meny.

Peniaze vznikli v rámci trhu ako najviac likvidná komodita špecifických vlastností. A teda o slove "peniaze" je možné hovoriť iba v spojitosti s trhovým prostredím, kde má každý možnosť používať peniaze, ktoré mu vyhovujú. História je plná štátnych zásahov do otázky peňazí, niektoré so zanedbateľnými, no veľa z nich s katastrofálnymi následkami. Vládna moc, či už kráľ alebo zvolení zástupcovia občanov, sa vždy snažili manipulovať peniaze a obohatiť tak seba a záujmové skupiny blízke vláde. Častým javom bol monopol štátu na razenie mincí, kedy mohol panovník vydávať mince a nedodržať deklarovanú váhu. Keďže bola takáto minca definovaná ako určité množstvo kovu (váha), ľudia sa snažili takýchto "orezaných" mincí čo najrýchlejšie zbaviť a vymeniť ich za tovar, či plnohodnotné mince. Proces nahrádzania kvalitných peňazí v obehu nekvalitnými opisuje Greshamov zákon.

V rámci voľného trhu musí každý účastník, ktorý chce získať viac tovarov či služieb, produkovať to, čo chcú ostatní. Štát však oproti tomu nemusí produkovať nič, naopak, **základným pilierom štátu je možnosť zabratia hodnôt ekonomickým aktérom**. So vznikom papierových náhrad komoditných peňazí (dokladov o úschove) sa štátu otvorila možnosť zdaňovania prostredníctvom falšovania peňazí.

Bankovníctvo frakčných rezerv

Banky tradične poskytujú dve hlavné služby – úschovu depozitov a úvery. V prípade depozitu ide o uschovanie peňazí klientom v banke, pričom klient má možnosť okamžitého výberu jeho depozitu. Pri úveroch ide o požičanie peňazí dlžníkovi, ktorý ich musí po uplynutí určitej doby vrátiť a zaplatiť úrok za ich požičanie. O frakčných rezervách možno hovoriť vtedy, keď banka nedrží 100% depozitu jej klienta, ale iba časť a zvyšok požičia. **Keďže podstatou depozitného kontraktu je zachovanie vlastníckych práv majiteľa a 100% množstva depozitu, v prípade praktizovania frakčných rezerv pri depozitoch ide o spreneveru.** Keďže banka garantuje majiteľovi depozitu možnosť výberu, akonáhle požičia čo i len časť depozitu, stáva sa neschopnou dodržať depozitný kontrakt a je vystavená možnosti bankrotu. Kritika frakčných rezerv zahŕňa aj logický argument, ktorý poukazuje na to, že banka nemôže dodržať kontrakt s klientom, ktorý ma právo na svoj depozit a rovnako s niekým, komu práve požičala a získal nárok podľa kontraktu s bankou na určitú sumu z pôvodného depozitu. Aby bol kontrakt platný, musí byť jeho plnenie aj logicky možné, teda nemôžu mať dva či viaceré subjekty nárok na tie isté peniaze súčasne.

Problém frakčných rezerv v bankovníctve je tak starý ako peniaze samotné. Počas histórie sa však jeho vnímanie rázne líšilo. Jesús Huerta de Soto píše v Money, Bank Credit, and Economic Cycles (str.32) [3]:

Rímski sudcovia považovali neschopnosť depozitára vyhovieť povinnosti okamžite navrátiť depozit na požiadanie nielen za krádež, ale depozitár bol taktiež povinný platiť úrok na vzniknutom dlhu.

V stredoveku sa však situácia zmenila vďaka zákazu vyplácania úrokov pri požičiavaní peňazí, ktorý bol vyžadovaný väčšinou cirkví. De Soto píše (str. 64):

Zákaz úrokov tromi veľkými monoteistickými vierami (Judaizmom, Islamom a Kresťanstvom) veľmi skomplikoval a zneprehľadnil stredoveké finančné praktiky. Marjorie Grice-Hutchinson veľmi podrobne študovala stredoveký zákaz úrokov a jeho implikácie. Poukazuje na to, že Židia nemali zakázané požičiavať peniaze Gójom, čo vysvetľuje, aspoň počas prvej polovice stredoveku, prečo bola väčšina bankárov a finančných sprostredkovateľov židovského pôvodu.

...

Jednou z hlavných ľstí, navrhnutých ekonomickými subjektmi na zakrytie pôžičiek s úrokom, bolo zamaskovanie takýchto pôžičiek vo forme vkladov na požiadanie. Pozrime sa, ako to urobili. ... v Corpus Juris Civilis bolo stanovené, že ak depozitár nemohol vrátiť zálohu na požiadanie, bol nielen vinný zo sprenevery, ale bol tiež povinný platiť úroky vkladateľa za jeho omeškanie pri navrátení depozitu. Preto by nemalo byť prekvapujúce, že počas celého stredoveku, s cieľom obísť kanonický zákaz úrokov, mnohí bankári a "vkladatelia" výslovne vyhlásili, že sa zúčastnili depozitného kontraktu, i keď sa vlastne jednalo o pôžičku alebo mutuum zmluvu. Spôsob utajenia, ku ktorému toto vyhlásenie patrilo, bol príhodne nazvaný depositum confessatum. Jednalo sa o simulovaný depozit, čo však napriek vyhláseniu oboch strán nebola pravda, ale išlo skôr o úver alebo mutuum zmluvu. Na konci dohodnutého termínu vkladateľ požiadal o jeho peniaze. Keď to depozitár nedokázal vrátiť, bol nútený zaplatiť "pokutu" v podobe úrokov z jeho predpokladaného "meškania", ktorý však nemal nič spoločné so skutočným dôvodom pre "trest" (fakt, že operácia bola úverom). Prestrojenie úverov za vklad sa stalo efektívnym spôsobom ako obísť kanonický zákaz úrokov a uniknutiu tvrdých sankcií, svetských a duchovných.

Depositum confessatum nakoniec zvrátil právnu doktrínu menového nepravidelného depozitu, okradnutím týchto princípov o jasnosť a čistotu, ktorej sa im dostalo v kla-

sickom Ríme a priniesol zmätok, ktorý trvá takmer dodnes.

Toto poukazuje na to, že j**e nemožné efektívne zakázať úrok**. Úrok iba prestane byť nazývaný úrokom a bude zamaskovaný v iných poplatkoch. Takáto je skutočnosť aj v islamskom bankovníctve, ktoré je ešte aj dnes často uvádzané ako príklad bezúročného systému, no neprávom. [Pozri Jörg Guido Hülsmann - A Theory of Interest ohľadne otázky úroku]

Za zmienku stoja aj talianske mestské štáty (Florencia či Benátky), ktorých banky často praktizovali frakčné bankovníctvo. Talianske banky spôsobili ekonomický boom vďaka expanzii kreditu, ktorý však skončil hneď, ako Anglicko nebolo schopné splatiť pôžičky, zatiaľ čo klienti bánk požadovali svoje depozity. Španielske banky v Katalúnii mali stanovené prísnejšie pravidlá (De Soto, str. 75), no ani to neprispelo k ich stabilite a nasledoval ich rovnaký osud ako talianske banky v 14. storočí. Namiesto toho, aby takýto stav viedol k posilneniu a dodržiavaniu vlastníckych práv majiteľov depozitov, kolaps bánk viedol k založeniu municipálnej banky, ktorej úlohou bolo financovanie chodu mesta Barcelony a vystavovanie dlhopisov. Ako sa však dalo predpokladať, aj táto banka de facto zbankrotovala v roku 1468, keď zastavila vyplácanie depozitov, pretože veľká časť z nich bola použitá na financovanie chodu mesta.

Svetlým príkladom je **Bank of Amsterdam, ktorá dokázala udržať 100% rezervy počas viac ako 170 rokov jej existencie**. Počas jej existencie bol Amsterdam považovaný za jedno z najbohatších miest Európy, čo naštrbuje argument zástancov frakčných rezerv z dôvodu potreby ekonomického rastu vďaka umelému kreditu. V 18. storočí bola však povesť a životaschopnosť banky zničená vďaka nariadeniu mestskej vlády, aby banka poskytla depozity na výdavky mesta, ktoré vznikli vďaka Anglo-holandskej vojne. Banka financovala svoju prevádzku tým, že požadovala poplatok za obnovenie dokladov o depozite po uplynutí určitého obdobia [4].

Bankovníctvo frakčných rezerv bolo de facto zlegálnené rozhodnutím sudcu v spore Carr vs Carr, roku 1811 a následnými rozhodnutiami v 19. storočí. Tieto rozhodnutia boli potom prijaté súdmi v Spojených štátoch amerických. Podstatou týchto súdnych rozhodnutí bolo tvrdenie, že bankár sa stáva majiteľom depozitu a klient sa stáva veriteľom s nárokom na okamžité vyplatenie.

Treba poznamenať, že legálny stav ohľadne bankových depozitov je v protiklade s inými prípadmi ako napr. úschova komodít, ktoré sú zameniteľné, tak ako peniaze. V týchto prípadoch ostáva majiteľom ten, kto daný depozit uložil.

Štát dnes zachádza v ochrane bankového sektora, ktorému zlegalizoval spreneveru do absurdnosti – ako príklad poslúži návrh zákona, ktorý by potrestal uväznením či pokutou kohokoľvek, kto navádza ostatných k masovému výberu ich depozitov z bankových inštitúcií, teda tzv. bank run-u.

Problém štátnych zásahov

Tradičným argumentom v prospech zásahov štátnej moci je to, že sa snaží riešiť problém spoločnosti. Pravidlom však je, že tí, ktorí obhajujú konanie štátu založené na nútení a násilí ignorujú ba dokonca popierajú problémy, ktoré štát svojim konaním spôsobuje. Štátne zásahy vytvárajú začarovaný kruh problémov a ako riešenie je vždy ponúknuté ešte väčšie množstvo regulácie a diktátu štátu. Tento princíp platí o to viac pri zásahoch štátu v otázke peňazí.

V časoch, keď si štát uzurpoval moc nad razením mincí, boli zásahy obmedzené. Kráľ mohol orezávať použité mince či raziť mince, ktoré mali rozdielnu nominálnu a skutočnú váhu alebo primiešavať menej cenný kov. Dnes je však okrádanie a manipulovanie peňazí rafinovanejšie a menej nákladnejšie. Väčšina meny v obehu je v elektronickej forme.

Štátne zásahy v otázke peňazí sú citeľné najmä v druhej polovici 20. storočia, kedy sa svet po prvýkrát ocitol v globálnom systéme fiat mien, ktoré nie sú kryté trhovou komoditou, ale ľudskými farmami – štátmi. Štátny majetok a daňové príjmy sú protihodnotou papierových a elektronických mien.

19. storočie bolo storočím klasického zlatého štandardu. Meny ako dolár či frank boli definované ako určitá hmotnosť zlata. Ak nejaký štát zvýšil objem nekrytej meny, nasledoval odliv zlata z tohto štátu. Tento monetárny systém však stále bojoval s problémom zákonov o štátnych menách, vládnym razením mincí a štátnej regulácie v oblasti bankovníctva (inflačná politika). Rothbard píše o zlyhaní klasického zlatého štandardu:

"Nebolo to zlato, ktoré zlyhalo; bola to naivná dôvera voči vláde, že dodrží svoje sľuby. Každá vláda musela nafúknuť objem svojej meny, aby sa mohla zapojiť do katastrofickej prvej svetovej vojny. Inflácia bola taká obrovská, že bojujúce vlády nedokázali dodržať svoje sľuby a "odišli zo zlatého štandardu", teda deklarovali vlastný bankrot, krátko po zapojení sa do vojny. Všetky okrem Spojených štátov, ktoré vstúpili do vojny neskôr a nenafúkli dolár dostatočne na to, aby spôsobili problém so zámenou za zlato."

Po krátkych epizódach Gold Exchange štandardu a čisto fiat mien vznikol Bretton Woods systém. Jeho podstatou a v istom zmysle aj podstatou dnešného monetárneho systému bolo "naskladanie" národných mien na vrchu amerického dolára, na spodku tejto pyramídy bolo zlato. Výmena dolára za zlato bola povolená iba vládam a ich centrálnym bankám, ľudia mali znemožnené zamenenie ich dolárov za fyzické zlato. Štát sa tak zbavil veľmi dôležitého nástroja trhu, ktorým je možnosť vymeniť papier za zlato v prípade straty dôvery v menu. Dominantná pozícia bola americkému doláru umožnená hlavne vďaka výsledku druhej svetovej vojny. Spojené štáty tak získali výhodu, pretože ich národná mena sa stala rezervnou menou sveta, ktorou je de facto dodnes, no viaceré štáty hľadajú alternatívy. **Najväčšou výhodou USA je možnosť exportovať infláciu, keď FED (americká centrálna banka) vytvára menu z ničoho, ktorá je následne multiplikovaná frakčnými rezervami komerčných bánk a platí dolárom za vyprodukované služby a tovary iných štátov**.

Problém terajšieho monetárneho systému spočíva v existencii centrálnej banky, ktorá manipuluje základnú úrokovú mieru, koordinuje infláciu (tvorbu novej meny) bánk, ktoré spadajú pod jej správu a slúži ako záchrana finančných inštitúcií v čase núdze, a tak vytvára morálny hazard. Nielenže frakčné bankovníctvo je povolené a legálne, ale centrálna banka dokonca stanovuje mieru rezerv bánk a rezervy nad touto hranicou sú ironicky nazvané "nadbytočnými". **Zmena úrokovej miery monetárnou expanziou spôsobuje ekonomické cykly**. Frakčné rezervy boli aplikované aj počas 19. storočia v Spojených štátoch, no absencia centrálnej banky neumožňovala monetárnu expanziu terajších rozmerov. Banky, ktoré vydávali viac bankoviek ako mali zlata a stratili dôveru trhu, boli vystavené bankovým panikám (bank run) od svojich klientov – verejnosti, ktorá sa dožadovala výmeny potvrdení za zlato či striebro a takisto konkurenčných bánk. Hoci ekonomické cykly existovali aj v takomto čiastočne regulovanom systéme, boli lokalizované a nespôsobili kolaps celého systému, pretože rôzne banky dodržovali rôzne miery rezerv. Problémom bolo, že štáty udeľovali licencie a zabraňovali podnikať bankám mimo územia daného štátu a aj to, že štátna moc často udeľovala bankám "prázdniny", počas ktorých suspendovali konvertibilitu ich bankoviek. Životná úroveň obyvateľov a ekonomická výkonnosť rástla i napriek týmto nedostatkom. Nominálne ceny tovarov a služieb dokonca klesali vďaka relatívne voľnému trhu, ktorý držal infláciu na uzde. Vzájomný súboj bánk o "zvučnosť" skončil FED, ktorý bol založený v roku 1913 a bol začiatkom "úspešnej" éry progresivizmu, teda expandujúcej štátnej moci.

Štátna moc a banky dnes žijú v akejsi symbióze, kedy niekoľko "vyvolených" finančných inštitúcií získava status "too big to fail", teda inštitúcie ktorá je príliš veľká či dôležitá na to, aby zlyhala. Koordinovaná inflácia medzi štátnymi centrálnymi bankami, centrálnymi a komerčnými bankami spôsobuje ochudobňovanie každého z držiteľov danej národnej meny – kúpyschopnosť každej jednotky meny sa znižuje. Keďže novú menu dostanú banky a inštitúcie, ktoré majú blízko k centrálnej banke ako prvé, majú výhodu oproti ostatným držiteľom, pretože ceny sa

ešte neprispôsobili novému množstvu meny. **K novému množstvu meny sa najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva dostávajú ako posledné** – dôchodcovia, ľudia na fixných príjmoch a sociálne odkázaní trpia najviac, keď ceny tovarov a služieb stúpnu a ich reálny príjem poklesne. Politici používajú infláciu ako nástroj, ktorý skryto konfiškuje majetok občanov, aby zaplatili za populistické vládne programy, vojny či oddialili ekonomické problémy spôsobené predchádzajúcimi štátnymi zásahmi (vrátane "splácania" dlhov štátu). Centrálne banky nie sú vôbec nezávislé, tak ako to ich mandát uvádza, vyhovejú požiadavkám vlád v každom smere – **"záchranné balíčky", "ochranný val" a "monetárne uvoľňovanie" sú newspeak výrazy, ktoré sa snažia zakryť skutočnosť – infláciu**. Štát publikuje rôzne indexy (CPI, RPI atď.), ktoré považuje za ukazovatele miery inflácie, kde inflácia znamená rast cien, nie rast zásoby meny. Je ironiou, že prírodná katastrofa, ktorá zničí bohatstvo a následný rast niektorých cien sa považuje za infláciu. Takisto ako je ironiou, že tieto indexy nezahŕňajú určité tovary a služby, aby dosiahli nižšiu nominálnu výšku cenovej inflácie. Ľudia však ešte stále veria propagande štátu o tom, že pokles cien by viedol k zníženej či odloženej spotrebe, produkcie a celkovému útlmu ekonomiky, a preto je potrebné, aby štát znižoval hodnotu peňazí prostredníctvom inflácie, teda v tom globálnom meradle – pre každého iného, len nie pre nich osobne. **Zvýšenie objemu peňazí nemá žiadny pozitívny prínos pre spoločnosť** pretože žiadne bohatstvo nevzniká (okrem prípadu komoditných peňazí kedy sa dá daná komodita fyzicky využiť), naopak, ide o prerozdeľovanie existujúceho bohatstva a znižovanie kúpnej sily každej jednotky.

Finančné inštitúcie profitujú z tohto vzťahu prístupom k lacnej mene, ktorú ďalej požičiavajú za vyšší úrok, možnosťou legálnej sprenevery (frakčné rezervy), istením centrálnou bankou (bailout) a v neposlednom rade pomáhajú manipulovať trh s cennými kovmi, ktorý slúži ako benchmark (hodnotenie) národných mien, najmä dolára. Vďaka tomu, že sa väčšina (vyspelých) štátov zaviazala kryť bankové frakčné depozity do určitej výšky či úplne, umožnili tak bankám morálny hazard, pretože v prípade krachu banky má klient nárok na odškodnenie od štátu – klienti tak nemusia porovnávať spoľahlivosť a kvalitu bánk tak ako je to pri iných službách, ale sústredia sa namiesto toho na najziskovejšie a v tomto systéme často aj najrizikovejšie bankové inštitúcie.

Záver

Spomenuli sme mnoho dôvodov, prečo sú štátne zásahy v ekonomike nežiadúce, najmä v otázke peňazí. Nielenže je akýkoľvek diktát štátnej moci v tom, kto používa aké peniaze, nemorálny a odporujúci právu ľudí na to, aby rozhodovali o svojom živote, existujú však empirické i teoretické (a priori) argumenty, ktoré takéto zásahy odsudzujú. Rozhodovanie o peniazoch nepatrí do rúk štátnych úradníkov či politikov, vyvolených bankových inštitúcií, ale každý má mať právo, aby určil čo preňho znamenajú peniaze, čo nimi je. Peniaze vznikli na trhu a patria trhu – dobrovoľnej výmene tovarov a služieb medzi ľuďmi. Nedovoľme, aby sa terajšia kríza stala dôvodom pre ešte väčšie nútenie a násilie na ľuďoch štátom a jeho vazalmi, nehľadiac na to, či úmyslom je väčšia alebo len iná forma regulácie. D**emokracia (v akejkoľvek forme) nelegitimizuje väčšinu, aby určovala ostatným čo sú peniaze a ako majú naložiť so svojím majetkom.** Oslobo ďme peniaze od štátu zrušením zákonov o národných menách, zrušením regulácií, centrálnych bánk, špeciálnych privilégií finančného sektora vrátane frakčných rezerv a umožnime trhovým komoditným peniazom, aby nám opäť navrátili prosperitu, vyššiu životnú úroveň, no najmä slobodu.

Použitá literatúra:

[1] Friedrich A. Hayek – Denationalisation of Money: the Argument Refined

[2] Ludwig von Mises - The Theory of Money and Credit

[3] Jesús Huerta de Soto – Money, Bank Credit, and Economic Cycles

[4] Murray N. Rothbard – The Case Against The Fed

[5] Murray N. Rothbard – What Has Government Done to Our Money?

http://rakuskaskola.sk/

Tabu konečne prelomené

Radovan Ďurana

Po 4 rokoch temna zverejnilo Ministerstvo práce novú analýzu prvého piliera dôchodkového zabezpečenia, ktorej cieľom je opísať jeho stav, a nie vyháňať ľudí z druhého piliera. Analýza sa navyše nekončí súborom opatrení, ako vyrovnať bilanciu poisťovne do konca volebného obdobia a potom potopa. Jej obsah naznačuje, že má byť predmetom diskusie.

Prináša rozsiahly prehľad parametrov, ktorými sa dá na dôchodkový systém nazerať, navyše s nevyhnutnými projekciami na 50 rokov dopredu. Tie zohľadňujú viac-menej neodvratný demografický vývoj počtu obyvateľov. Ak platí, že človek vstupujúci do druhého piliera by mal poznať minimálne rozdiel medzi akciami a dlhopismi, tak pre všetkých tých, ktorí sa spoliehajú hlavne na dôchodky zo Sociálnej poisťovne, by táto analýza mohla byť povinným čítaním. Dnešný prísľub dôchodku, ktorý pracujúci vymieňa za odvedené odvody, je totiž skutočne len prísľubom.

Niežeby analýza odhaľovala niečo, čo sme doteraz nevedeli. Spolu s ostatnými organizáciami tretieho sektora upozorňujeme na nedostatky priebežnej schémy už dlho. Aj na tomto mieste bolo mnohokrát napísané, že bez reštrikcií prvého piliera bude výplata dôchodkov v budúcnosti možná len za cenu podstatného zvyšovania sadzieb odvodov alebo potreby rozsiahleho dotovania zo štátneho rozpočtu, čo by sa pravdepodobne skončilo prudkým zadlžovaním. Ani jeden z týchto budúcich scenárov nespĺňa podmienku udržateľnosti. Zvyšovanie odvodov, ktoré už dnes patria k tým vyšším v medzinárodnom porovnaní, by len otvorilo cestu ďalšiemu rastu nezamestnanosti. Naopak, Slovensko odvody potrebuje znižovať. Financovať súčasný deficitný systém z daní bude dočasne nevyhnutné. Ale hádam aj bývalú ministerku práce desí predstava, že hodnota dotácie rozdielu medzi príjmami z odvodov a výplatou dôchodkov by mala v budúcnosti z dnešných 800 mil. eur vzrásť na takmer trojnásobok. Teda približne na úroveň rozpočtových výdavkov na školstvo. Dnes stojíme pred voľbou postupnej redukcie výdavkov rozloženej v čase alebo predlžovaním súčasného stavu, ktorý sa skôr či neskôr bude musieť skončiť radikálnou a bolestivou reformou.

Na začiatku tejto diskusie by sme sa mali pristaviť pri zásadnej koncepčnej otázke. Je z dlhodobého hľadiska, keď hrozí pomer jedného prispievateľa na jedného poberateľa, odvodový systém tou správnou voľbou financovania dôchodkov? Nový Zéland aj Írsko ukazujú, že solidárne jednotné dôchodky možno financovať aj z daňových výnosov. Také nastavenie okrem iného znižuje priame náklady na tvorbu pracovných miest. Vplyvom nižších odvodov znižuje očakávania občanov voči anonymnej opatrovateľskej ruke štátu a zvyšuje záujem občanov o zabezpečenie v starobe.

Bez ohľadu na odpoveď na túto otázku, redukcia výdavkov sa bude týkať najmä budúcich dôchodkov dnešných pracujúcich. Dnešný systém, ktorý garantuje človeku na dôchodku s predchádzajúcim príjmom na úrovni dvojnásobku priemernej mzdy 71 percent čistého príjmu bez povinnosti platiť zdravotné odvody, jednoducho nie je udržateľný. Vysoká miera zásluhovosti významne zvyšuje finančné nároky systému.

Ak však chce vláda reálne znížiť odvodové zaťaženie bez zvyšovania iných daní, upraviť

bude potrebné aj dnes vyplácané dôchodky. Neznamená to však ich prehodnotenie, len menej štedrú valorizáciu, ktorá bude garantovať „iba“ kúpnu silu dôchodku, a nie aj rast životnej úrovne dôchodcu.

Úprava výpočtu dôchodkov, ako aj ich valorizácie by mala zároveň reflektovať aj priebežné zmeny v sume zaplatených odvodov a podiel platiteľov a poberateľov dávok. Dnešný systém taký korekčný mechanizmus nemá. A tak sa stalo, že v roku 2009, keď nezamestnanosť prudko vystrelila, súčasne poklesli odvodové príjmy Sociálnej poisťovne. Vďaka vysokej valorizácii a jej presunu na január vzrástli výdavky na dôchodky o 11,1 percenta, čím na dlhé roky dopredu vznikla potreba osobitnej dotácie zo štátneho rozpočtu.

Okrem samotných starobných dôchodkov by bolo vhodné otvoriť diskusiu o pozostalostných dôchodkoch a kompenzáciách za oneskorený odchod do dôchodku. V prípade vdovských a vdoveckých dôchodkov platí, že každé ôsme euro dôchodkov poberá človek, ktorý naň priamo neprispieval. Zvýšenie dôchodku za neskorší odchod je príliš štedré a využívajú ho najmä dobre platení zamestnanci s vyššou očakávaným časom dožitia.

Dookola opakovanou témou sú výsluhové dôchodky, ktorých redukcia by mohla zlepšiť bilanciu poisťovne. Ale pravdepodobnosť, že vláda nájde dosť odvahy siahnuť na benefity dobre organizovaných skupín vojakov či policajtov nie je vysoká. Ide, koniec koncov, o viac ako 70 000 voličov.

Na korekcie čaká, samozrejme, aj druhý pilier. A nielen na tie, ktoré povedú k zrušeniu opatrení, poškodzujúcich sporiteľov. Zároveň by vláda mala uvoľniť reguláciu tak, aby DSS-ky mohli ponúkať väčší priestor investičným rozhodnutiam sporiteľov. Mala by realisticky komunikovať aj jeho súčasný stav a prognózy.

Ostáva len dúfať, že vláda nebude za diskusiu považovať sedemdňové pripomienkové konanie k tejto analýze, ale podporí sériu verejných diskusií po celej republike, ako aj verejnú komparáciu navrhovaných riešení. Samozrejme, ani diskusia nepredstavuje záruku, že vláda, zvlášť premiérka a parlament, podporia nepopulárne zmeny. Bola by to škoda, pretože dnes má táto garnitúra jednu veľkú výhodu, ktorú tie v budúcnosti mať nebudú. Rozhodujúce zmeny sa prejavia až na dôchodkoch priznaných v budúcnosti.

.týždeň, 31.1. 2011, 05/2011

Veľká dlhová kríza 2011

Johan Norberg

Odvrátili naše vlády finančnú katastrofu alebo len vydláždili cestu pre ďalšiu? Pýta sa vo svojom článku Johan Norberg, výskumný pracovník CATO Institute.

„Najhoršia búrka už pominula“, vyhlásil Barack Obama na začiatku minulého roka, upokojujúc napätie. Gordon Brown zase uisťoval Britániu, že reči o tom, že nasledujúce roky by mali ťažké, „jednoducho nie sú pravdivé“. Obidvaja hovorili o svojom odhodlaní uzdraviť ekonomiky svojich krajín, a neprekážalo im, že používajú rovnaké metódy, ktoré vytvorili starú bublinu. Pomoc bankám a obrovské stimulačné programy nás naozaj nabádajú k tomu, aby sme si požičiavali peniaze, míňali ich a opäť špekulovali. Úrokové sadzby klesli na historické minimá a priniesli lacné úvery na trh s bývaním a na hlavné ulice. Tohtoročná nálada vykazuje známky opatrného optimizmu. To všetko by bolo úžasne upokojujúce, pokiaľ by sa nám to nezdalo tak desivo povedomé...

V roku 2003, po tom, ako spľasnutie .com bubliny a útoky z 11. septembra poslali Ameriku do recesie, každý však chcel, aby dlhmi poháňané konzumno-spotrebiteľské orgie pokračovali. Nie žeby sa to hovorilo na priamo. Rozmáhal sa eufemizmus, presne ako dnes: vláda by mala „pomáhať“, s nádychom keynesiánastva. Držiteľ Nobelovej ceny za ekonómiu Paul Krugman naliehal na Alana Greenspana, aby „vytvoril bublinu na trhu nehnuteľností, ktorá by nahradila bublinu Nasdaq“ (bublina na akciovom trhu). Šéf FEDu sa nechal presvedčiť a znížil úrokové sadzby na nové minimá. V Británii základné úrokové sadzby medzi rokmi 2000 a 2003 klesli o polovicu. Peniaze boli také lacné, ako bolo treba na to, aby si každý zase začal požičiavať a vrátil sa na trhy. Ceny domov prudko rástli. Vyzeralo to ako prosperita. Bubliny tak väčšinou vyzerajú...

Nie je nič nebezpečnejšie ako myšlienka, ak máte len jednu jedinú. Panuje všeobecná zhoda, že finančná kríza z roku 2007 bola aspoň z časti výsledkom rekordne nízkych úrokových sadzieb, obrovských deficitov a veľkou spotrebou financovanou úvermi. Dnes sa vlády na celom svete snažia vyriešiť túto krízu – rekordne nízkymi úrokovými sadzbami, obrovskými deficitmi a podporou spotreby financovanej úvermi. Tentokrát dokonca používajú novšie spôsoby vytvárania ľahko dostupných peňazí: záchrana bánk, podporné balíčky a programy kvantitatívneho uvoľňovania. A opäť tu máme dôsledok: počas Vianoc sa náruživo nakupovalo. Nikto sa však neopýtal, koľko z tých vianočných účtov bolo zaplatených z požičaných peňazí.

Napriek pekným rečiam o úsporných opatreniach sa vlády plánujú dostať cez rok 2011 (i tie ďalšie) cestou šialeného zadlžovania. Najbohatšie krajiny sveta za posledné tri roky zvýšili podľa údajov MMF svoj dlh o 50%. Takéto štatistiky sa môžu zdať bezvýznamné, počas volebnej kampane v Británii však David Cameron našiel spôsob, ako ich zreálniť a priblížiť verejnosti. Ukázal plagát znázorňujúci novorodenca, ktorý už teraz kvôli vládnemu dlhu dlhuje 17.000 libier. Cameron odhaduje, že dlh vzrastie v priebehu štyroch rokov na 21.000 libier na občana. Je to menej ako by to bolo bez ďalšieho uťahovania opaskov, napriek tomu je to stále skľučujúce číslo.

Cenu štátu sme už vypočítali
Teraz nám ju pomôžte znížiť
Venujte 2% z dane z príjmu INESS
Viac informácií na www.iness.sk
INESS
INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL STUDIES

Všetky vlády stavili na to, že si môžu naďalej požičiavať veľmi vysoké sumy za veľmi nízke úrokové miery. Ale trhy možno majú iné plány. Pozrime sa na vývoj tejto krízy. Krach nastal, pretože domácnosti nadmieru spotrebovávali a postúpili svoje dlhy bankám. Banky poslali dlhy vládam – a, ako sme videli v Írsku, dokonca samotné vlády môžu mať ťažkosti sa s nimi vysporiadať. A tak posielajú dlhy Európskej únii. Ale komu pošle účty EÚ, keď jej kreditné karty budú zívať prázdnotou?

Grécko a Írsko nielenže nemajú dostatok likvidity, oni sú dokonca insolventní – a nič sa nevyrieši novými a väčšími pôžičkami, keď nie sú schopní splácať tie staré. Ak Írsko a Grécko nebudú schopní platiť dlhy (zbankrotujú), veritelia budú musieť akceptovať vysoké straty a toto môže vystrašiť trhy do takej miery, že potiahnutím jednej trčiacej nitky sa rozpadne celý odev.

Trhy požičiavajú miliardy Španielsku (i Taliansku, Belgicku, možno dokonca aj Francúzsku), lebo investori sa domnievajú, že aj keď sa krajiny dostanú na mizinu, stále tu bude niekto, kto bude investície garantovať. Určite

nie som jediný, komu v banke povedali, že je bezpečné investovať do periférneho európskeho dlhu (napr. do írskeho...), pretože EÚ vždy radšej zakročí, ako by ich mala nechať padnúť. Trh so štátnymi dlhopismi spanikáril, keď Angela Merkelová naznačila, že investori by mohli jedného dňa znášať časť svojich strát.

Ak začne nesplácanie dlhov (krajiny sa dostanú do defaultu, bankrotu) – alebo ak sa ukáže, že Európsky fond finančnej stability (EFSF, tzv. euroval) nemá polovicu sumy potrebnej na záchranu Španielska, ktoré je dvanástou (prekl.) najväčšou ekonomikou sveta – potom môžu investori z trhov rýchlo zutekať. A to by pre Davida Camerona a Georgea Osbornea bolo veľmi nepríjemné prekvapenie. Čo by to znamenalo pre britské banky, ktoré Španielsku požičali viac ako 110 mld. dolárov, alebo francúzske banky, ktoré požičali 162 mld. USD, alebo tie nemecké, ktoré poskytli pôžičky v hodnote 182 mld. USD?

Tento rok so sebou ponesie bremeno rizika najzadlženejších európskych národov. Španielske banky už majú na mále a dokonca aj za tých najlepších okolností si v tomto roku potrebujú požičať 111 mld. USD. Ktokoľvek, kto im túto sumu požičia, by sa mohol pozastaviť a uvedomiť si, že Španielsko požičalo Portugalsku, ktoré je príkladom ďalšej trasúcej sa domino kocky, takmer 80 mld. USD. Na vyplatenie starých dlhov teda potrebujú nájsť nových veriteľov. Od mája do júna si portugalská vláda musí na trhoch požičať 10 mld. USD, aby prežila. V tom istom období Španielsko potrebuje viac ako 15 mld. USD, a to aj vtedy, ak by ani jedno euro z toho nepoužili na financovanie rozpočtového deficitu.

Vzhľadom na toto všetko sa rok 2011 hrozivo podobá na rok 2008. Už zase banky šliapu vodu v nádeji, že si budú môcť i naďalej požičiavať – pričom sa pokúšajú uchopiť čo najväčšiu časť kapitálu, ktorý by pokryl ich straty. A stále je ich riziko rovnako veľké ako naposledy. Videli sme ako môžu svetové trhy spanikáriť a aké katastrofálne následky to môže priniesť. Pritom stačil iba krach jednej veľkej banky (Lehman Brothers) na to, aby to vystrašilo trhy do takej miery, že jednoducho odmietli požičiavať komukoľvek. Následne to boli práve banky, ktoré padali ako kocky domina jedna za druhou. Nabudúce už môžu prísť na rad aj vlády.

Stimulačný program Baracka Obamu (pomenovaný podľa zámeru, nie podľa výsledkov) je založený na viere, že Amerika si bude schopná požičať koľko len bude chcieť vďaka pozícii dolára ako svetovej rezervnej meny. Kým Spojené štáty pokračujú v programe kvantitatívneho uvoľňovania – čo v preklade znamená tlačenie peňazí – dolár môže strácať charakter bezpečnej investície. Vnímanie sa môže rýchlo zmeniť, čo platí najmä pre Spojené štáty, ktoré musia každoročne prefinancovať približne polovicu svojho obrovského národného dlhu. Za posledných 6 mesiacov muselo americké ministerstvo financií zvýšiť úroky na 10 ročné dlhopisy na 3,5 percenta –to je o celý jeden percentuálny bod viac ako počas leta. Keď budú náklady na dlh strýčka Sama pokračovať v raste týmto tempom (Španielsko vypláca 5,5%, Írsko 8,5%), americký deficit bude vyzerať ako veľká čierna diera.

V tomto momentne sa už stalo takmer pravidlom povedať: vďakabohu za tie prekvitajúce ekonomiky východnej Ázie, Indie a Brazílie. Ale do akej miery je ich pozoruhodný rast postavený na reálnych základoch? Ak sa pozrieme bližšie, dokonca aj ich rast môže byť čiastočne dôsledkom umelých stimulov. Expanzia Indie a Brazílie je financovaná krátkodobým zahraničným kapitálom - peniazmi, ktoré sa môžu vypariť zo dňa na deň. Lacné peniaze vždy musia niekde skončiť. Naposledy to bolo v nehnuteľnostiach, tentokrát prišli na rad emerging markets (a často sú to nehnuteľnosti v krajinách emerging markets).

Bohatstvo a vyhliadky Číny oslňujú v dlhoch sa topiaci Západ. „Peniaze, všade samé peniaze," nechal sa počuť pekinský ekonóm Patrick Chovanec v nedávnom prieskume o Číne. „Zaplavení luxusnými autami, bytmi a drahými šperkmi, Číňania si naplno užívajú boom, ktorý (aspoň to tak vyzerá) nemá konca kraja." Ceny nehnuteľností najvyššej kategórie v niektorých najbohatších mestách sa za posledné dva roky takmer zdvojnásobili. Ceny na najvychytenejších mestských triedach sa takisto šplhajú, čím v podstate vyzývajú vládu k sprísneniu politiky.

V skutočnosti tento boom nie je výsledkom lepších vyhliadok ale monetárneho šoku. Okrem prílivu zahraničného kapitálu má Čína svoj vlastný stimulačný balík, rovnako veľký ako ten americký. Peking tlačí juan a nalieha na banky a regionálne vlády, aby míňali ako opití keynesiánci. Je úplne absurdné, že množstvo peňazí v čínskej ekonomike je už teraz väčšie ako v ekonomike USA, i keď jej hospodárstvo dosahuje len tretinovú veľkosť. Dôsledky týchto stimulov máme možnosť vidieť na cenách akcií, v nových cestách, mostoch a bytových komplexoch v celej krajine.

Lenže po týchto cestách nechce nikto cestovať a v novopostavených domoch nikto bývať. V auguste najväčšia čínska energetická spoločnosť vyhlásila, že neuveriteľných 65,4 mil. bytov nespotrebovalo za posledných šesť mesiacov žiadnu elektrickú energiu – jasný dôkaz toho, že sú neobývané. Vznikli tu celé mestá duchov, ako je nový Ordos v severnej Číne, v ktorom sú desiatky tisíc úplne prázdnych budov postavených na zelenej lúke. A napriek tomu ceny nehnuteľností v Ordose sa za posledné tri roky zdvojnásobili. Nestojí za tým prirodzený dopyt, je to čistá špekulácia. V niektorých kruhoch sa o Číne hovorí ako o poslednej a najlepšej nádeji pre svetovú ekonomiku. Ale môže to byť práve ďalšia bublina, ktorá spľasne.

V pôvodnom filme Superman zachráni Loisu Laneovú pri páde z mrakodrapu. „Nebojte sa madam, držím vás," hovorí jej vo vzduchu. „Držíte ma? A kto drží vás?" pýta sa ho. Dnes si však túto otázku nikto nekladie. Ak Čína požičiava nám, kto požičia Číne? Ak vlády zachraňujú banky, kto zachráni vlády? Ak Európska únia ponúka záchrannú sieť, kto tu bude, aby zachránil EÚ? Je viacero otázok, ktoré nikto nevysloví nahlas: ktorá krajina v nedávnej minulosti našla úspešný spôsob, ako sa požičiavaním dostať z dlhovej krízy? Prečo by to malo fungovať teraz? A čo nás oprávňuje k tomu, aby sme ďalšie generácie zaťažovali takýmito dlhmi?

Lady Thatcherová kedysi povedala: „Problém socializmu je, že nakoniec vám dôjdu peniaze ostatných ľudí." Tentokrát je to však horšie: dôjdu nám peniaze našich detí a vnukov. Považujeme za samozrejmé, že si vždy budeme môcť požičať z nekonečnej ponuky peňazí, a na druhej strane nemáme žiadny plán B, ak prílev týchto peňazí vyschne. Všetko teraz môže vyzerať celkom bezpečne. Stále si môžeme jednoducho požičiavať na medzinárodných trhoch. Tak ako si mohla aj Lehman Brothers 12. septembra 2008 – deň pred jej pádom.

Som odjakživa optimista. Každá generácia zvykne robiť veľké chyby, a to sme pritom dokázali vybudovať najbohatšiu civilizáciu, aká tu kedy bola – takže existuje nádej, že nájdeme spôsob, ako sa dostať z tejto finančnej krízy. V dlhodobom horizonte. No naše spoliehanie sa dlh môže spôsobiť to, že dlhodobý horizont bude ešte dlhodobejší.

The Spectator, 1. január 2011

Pre INESS preložil Erik Krchňavý

Cena štátu na stredných a vysokých školách

Aj na konci minulého kalendárneho roku sme učiteľom tristo stredných škôl na Slovensku poslali učiteľský balíček Cena štátu, ktorý im môže pomôcť pri výučbe problematiky verejných financií. V náväznosti na cyklus prednášok, s ktorými sme začali pred dvomi rokmi, pokračujeme aj v tomto školskom roku s prednáškami pre učiteľov a pre študentov, cieľom ktorých je objasniť fungovanie verejných financií, finančný vzťah občan - štát, ako aj ukázať, ako sa dá pri výučbe využiť internetový portál Cena štátu (www.cenastatu.sk) a učebné pomôcky, ktoré sme pre učiteľov pripravili.

Týmto sa zároveň obraciame na učiteľov, ktorí majú záujem používať Cenu štátu ako pomôcku pri výučbe o verejných financiách: prosím, kontaktuje nás na telefónnom čísle 02 - 5441 0945 alebo elektronicky na adrese: iness@iness.sk, my prídeme za Vami na Vašu školu a v cca hodinovej prezentácii vzdelávací projekt Cena štátu Vašim učiteľom detailne predstavíme.

Zaujímavá internetová adresa

Svetová mapa zamestnanosti Na tomto linku si môžete pozrieť, koľko percent zamestnancov pracuje pre svojho zamestnávateľa minimálne 30 h týždenne v jednotlivých krajinách sveta, koľko ľudí je na čiastočnom úväzku ale chcelo by robiť na plný úväzok či koľko ľudí je nezamestnaných. Dozviete sa napríklad, že v rokoch 2009 a 2010 pracovalo na plný pracovný úväzok 40% svetovej pracovnej sily.

http://www.gallup.com/poll/145487/Gallup-Global-Employment-Tracking.aspx

PODPORTE INESS!

INESS je nezávislá nezisková organizácia, ktorá uskutočňuje svoje aktivity vo veľkej miere vďaka podpore darcov. Ak sympatizujete s aktivitami INESS a radi by ste finančne prispeli k ich uskutočňovaniu, môžete tak urobiť bankovým prevodom na účet INESS: 266 475 2087 / 1100 (Tatrabanka, a. s., Hodžovo námestie 3, 811 06 Bratislava). Do správy pre prijímateľa uveďte „Dar“.

Srdečne Vám ďakujeme.

Pro/Anti Market

PRO MARKET

Zrušiť STV a SRo?

Tibor Takáč, podpredseda Občianskej konzervatívnej strany, sa prihlásil do súťaže o post generálneho riaditeľa STV a SRo s programom, ktorého cieľom je zrušiť obe inštitúcie. Neznamená to, ale zrušenie verejnoprávnosti, Takáč predpokladá pokračovanie vybraného vysielania, avšak to je nezávislé na existencii výškovej budovy aj prevrátenej pyramídy. Oproti súčasnému stavu by to znamenalo existenciu malej organizácie, ktorá by vysielanie spĺňajúce požiadavky definované zákonom, nakupovala na voľnom trhu. Vrátane vysielacích časov súkromných televízií.

Protiargumenty sa hľadajú veľmi ťažko, najmä v zrkadle katastrofálneho hospodárenia STV a podielu vysielania, ktoré má s verejnoprávnosťou pramálo spoločného.

ANTI MARKET

Money for nothing

Money for nothing sa na tomto mieste nebude vzťahovať na tlačenie ničím nekrytých peňazí centrálnymi bankami ako obyčajne. Dnes si ukážeme, kam smerujú západné demokracie s „citom pre ľudské práva“.

Money for nothing je notoricky známa pesnička od legendárnej skupiny Dire Straits. V rádiách po celom svete sa tento megahit hrá už viac ako 26 rokov. Minulý mesiac ju ale zakázali vysielať v Kanade, pre použitie slova faggot, „jeden poslucháč sa sťažoval, že ako člen homosexuálnej komunity v Kanade, považuje toto slovo za urážlivé a diskriminujúce a rádio si malo vybrať inú verziu skladby.“

Na webe je mnoho záznamov zo skvelých koncertov, na ktorom Dire Straits hrajú práve túto pesničku. Pozrite si ju rýchlo, možno sa stane, že ju zakážu aj na internete.

„Rada pre vysielanie rozhodla o zákaze skladby v kanadských súkromných médiách na základe Etického kódexu a takzvaneho „kódexu slušnosti a spravodlivosti“. Podľa ľudských práv má každý človek nárok na plné a rovnaké uznanie a využívanie základných práv a slobôd. Preto televízie a rádiá musia zabezpečiť, aby ich program neobsahoval žiadne urážlivé alebo neprimerane diskriminačné materiály alebo komentár, ktorý je založený na otázkach rasy, národnostného alebo etnického pôvodu, farby, náboženstva, veku, pohlavia, sexuálnej orientácie, rodinného stavu, a fyzického alebo mentálneho postihnutia. Podľa kódexu médiá musia zamedziť vysielanie ponižujúceho materiálu.“

Ako raz povedala legenda českého filmu Petr Nárožný: Zahyneme, ale na našem pomníku bude nápis, že jsme byli humanisté.

Venujte INESS svoje 2% zo zaplatenej dane z príjmu a podporíte aj vydávanie Market Finesse

Všetky potrebné informácie vrátane predvyplnených tlačív nájdete na našej internetovej stránke www.iness.sk

MARKET FINESSE - mesačník. Vydáva INESS - Institute of Economic and Social Studies, Adresa: Hviezdoslavovo nám. 17, 811 02 Bratislava, tel.: +421-2-5441 0945, www.INESS.sk, e-mail: iness@iness.sk, č.účtu: 2664752087/1100